

การใช้สิทธิโดยสุจริต

เพื่อนบ้านยังเป็นมิตรแท้ ไม่ฟันปรปักษ์เพราะกิงไม้

*ชมชื่น มัณยารมย์

ความสุขที่แท้จริง ซึ่งบุคคลทุกคนพึงปรารถนา คือความสุขทางใจ แต่ความสุขใจนั้นหาไม่ได้ง่ายนักในภาวะเศรษฐกิจเช่นในปัจจุบันนี้ เนื่องจากทุกคนจำเป็นต้องแข่งขันกันทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวให้อยู่ได้อย่างสะดวกสบายไม่ลำบาก ดังนั้นสิ่งใดที่จะทำให้คนเราสุขใจได้ ก็มักจะไขว่คว้าหามาหรือกระทำการตามที่ตนพอใจ โดยลืมคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น สังคมจึงได้กำหนดขอบเขตการกระทำของบุคคลให้อยู่ภายในอำนาจหรือประโยชน์ที่แต่ละบุคคลพึงมีพึงได้ในกฎหมาย ซึ่งอำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลนั้น เราเรียกว่า “สิทธิ” กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิของบุคคลไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตน.....บุคคลทุกคนต้องกระทำ โดยสุจริต” หมายความว่า บุคคลใดก็ตามที่มีสิทธิในเรื่องต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ เมื่อบุคคลนั้นจะใช้สิทธิของตนที่มีอยู่ จะต้องกระทำด้วยความสุจริตเสมอ จึงจะมีอำนาจกระทำได้และถือเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย และเพื่อป้องกันการโต้เถียงกันอย่างไร้ขอบเขตว่ากระทำโดยสุจริตหรือไม่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 6 จึงบัญญัติเสริมไว้ว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคน

กระทำการโดยสุจริต” ซึ่งเท่ากับเป็นการกำหนดข้อสันนิษฐานเบื้องต้นไว้ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เป็นฝ่ายกระทำว่า เป็นผู้กระทำโดยสุจริต ดังนั้น ถ้าเห็นว่าผู้ใดกระทำโดยไม่สุจริตก็ย่อมกล่าวอ้างขึ้นได้ แต่ผู้กล่าวอ้างนั้นมีหน้าที่หาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้กระทำนั้นกระทำโดยไม่สุจริต ซึ่งการพิสูจน์นั้นไม่ยากอย่างที่คิด เพียงแต่พิสูจน์ให้เห็นได้ว่าการกระทำของบุคคลนั้นมีแต่ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นฝ่ายเดียว ก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่สุจริตแล้ว ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421 บัญญัติรับรองไว้ว่า “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย” เท่ากับว่าการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตถือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองในการกระทำของตน ความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตนี้ ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ รับโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญาแล้วแต่กรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น

หลักกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ยึดถือตาม “หลักสุจริต” ซึ่งเป็นหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle) ที่มีมาตั้งแต่สมัยโรมัน แล้วประเทศเยอรมันกับประเทศสวิตเซอร์แลนด์ได้นำหลักสุจริตนี้มาบัญญัติ

เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยได้นำบทบัญญัติในมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิตเซอร์แลนด์ เป็นแม่แบบในการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 มาตรา 6 และมาตรา 421 ของไทย “หลักสุจริต” ดังกล่าวนี “หมายถึงหลักแห่งความซื่อสัตย์สุจริตและไว้วางใจ” ซึ่งเป็นหลักมาตรฐานที่ใช้ควบคุมการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมขั้นพื้นฐาน เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ด้วยการมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน กระทำการใดเป็นที่ไว้วางใจได้ว่าไม่ทำให้อีกฝ่ายเสียหาย และไม่เอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังที่กล่าวนีเราเรียกว่า “สุจริต” ถือเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ในทางกลับกันหากไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน กระทำเพื่อให้อีกฝ่ายได้ประโยชน์ฝ่ายเดียวสร้างแต่ความเดือดร้อนความเสียหายให้แก่ผู้อื่น หรือเอาเปรียบผู้อื่น เราเรียกว่า “ไม่สุจริต” ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ในทางกลับกัน หากไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน กระทำเพื่อให้อีกฝ่ายได้ประโยชน์ฝ่ายเดียวสร้างแต่ความเดือดร้อนความเสียหายให้แก่ผู้อื่น หรือเอาเปรียบผู้อื่น เราเรียกว่า “ไม่สุจริต” ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายและสังคม แต่อย่างไรใด หลักสุจริตจึงเป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งในการ ใช้สิทธิของบุคคล

ในชีวิตประจำวันของมนุษย์จะพบกับเรื่องการใช้สิทธิของบุคคลอยู่เสมอ ทั้งในบ้านพักอาศัยที่ทำงาน หรือที่อื่นใดก็ตาม แต่ไม่ว่าจะเป็นที่ใด ผู้ใช้สิทธิก็ต้องใช้สิทธิด้วยความสุจริตภายใต้ขอบเขตอำนาจแห่งสิทธิที่กฎหมายรับรองให้ไว้จะใช้สิทธิเกินขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้ไม่ได้ หากใช้สิทธิเกินขอบเขตจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิเกินส่วน และถ้าไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ผู้ที่ใช้สิทธิเกินส่วนนั้นต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธินั้นเว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษให้

ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายในเรื่องนิติโทษกรรมอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ผู้เขียนใคร่ขอยกตัวอย่างการใช้สิทธิของบุคคลที่ปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันและเป็นเรื่องใกล้ตัวให้ทราบสักเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องการดำรงชีวิตให้เป็นสุขภายในบ้านของตน เพราะบ้านที่เราพักอาศัยกันอยู่หลับนอน เป็นที่ที่เราสามารถใช้ชีวิตได้อย่างอิสระเป็นส่วนตัว เนื่องจากได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย ให้บุคคลทุกคนมีสิทธิสภาพบุคคลในอันที่อยู่อย่างเป็นปกติสุขในเคหสถาน ดังนั้นถ้าผู้ใดหรือสิ่งใดมาทำการรบกวน ทำให้เราไม่สามารถอยู่ได้อย่างปกติสุขในบ้านของเรา เราย่อมมีสิทธิที่จะให้ผู้รบกวนหรือสิ่งนั้นหยุดการรบกวนเราได้ โดยปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายให้อำนาจไว้

เรื่องที่ทำให้เดือดร้อนรำคาญใจไม่เป็นสุขในการพักผ่อนอยู่ที่บ้าน ซึ่งมักเกิดขึ้นบ่อยครั้งเรื่องหนึ่งคือเรื่องกิ่งไม้ของต้นไม้ข้างบ้านยื่นล้ำเข้ามาในบ้านเรา ทำให้เป็นภาระแก่เราต้องกวาดใบไม้ที่ร่วงหล่นมาโดยไม่สมัครใจ แม้จะทำให้เกิดร่มเงาภายในบริเวณบ้านเราก็ตาม แต่บางครั้งก็ไม่เป็นที่ปรารถนาของเราที่จะให้กิ่งไม้ใบไม้นั้นล้ำเข้ามาบริเวณบ้านตรงนั้น เพราะอาจจะมีการมีรากน้ำหรือท่อระบายน้ำอยู่ ซึ่งใบไม้ที่ร่วงหล่นมาจะไปทำให้น้ำหรือท่อน้ำนั้นอุดตันได้ การขจัดความเดือดร้อนรำคาญเรื่องกิ่งไม้รุกล้ำบ้านเรือนเรา นี้ กฎหมายได้กำหนดความคุ้มครองให้แก่เจ้าของที่ดิน ที่กิ่งไม้รุกล้ำเข้ามาในบริเวณที่ดินของตน มีสิทธิทำให้กิ่งไม้นั้น ไม่รุกล้ำเข้ามาอีกต่อไปได้ ตามหลักกฎหมายเรื่องแดนแห่งกรรมสิทธิในที่ดินที่มีอาณาเขตเหนือพื้นดินตั้งฉากไปในห้วงอากาศและลงได้พื้นดินลึกเท่าที่มนุษย์จะหยั่งได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1335) โดยบัญญัติให้ความคุ้มครองเรื่องกิ่งไม้รุกล้ำไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1347 ว่า

“เจ้าของที่ดินอาจตัดรากไม้ ซึ่งรุกเข้ามาจากที่ดินติดต่อกันและเอาไว้เสีย ถ้ากิ่งไม้ยื่นล้ำเข้ามา

เมื่อเจ้าของที่ดินได้บอกผู้ครอบครองที่ดินติดต่อให้ตัดภายในเวลาอันสมควรแล้ว แต่ผู้นั้นไม่ตัด ท่านว่าเจ้าของที่ดินตัดเอาเสียได้”

ตามมาตรา 1347 นี้ ให้อำนาจแก่เจ้าของที่ดินที่กิ่งไม้รุกล้ำเข้ามาสามารถตัดกิ่งไม้ได้ และเอากิ่งไม้นั้น ตลอดจนดอกผลของกิ่งไม้นั้น เช่นดอกไม้หรือผลไม้ที่ติดมากับกิ่งไม้ที่รุกรานั้น เอาไว้เป็นของตนเองได้ โดยต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ไว้คือเจ้าของที่ดินที่กิ่งไม้รุกล้ำเข้ามาจะต้องบอกกล่าวแก่ผู้ครอบครองที่ดินที่ต้นไม้ของกิ่งนั้นขึ้นอยู่ ซึ่งผู้ครอบครองนี้ไม่จำเป็น ต้องเป็นเจ้าของที่ดินก็ได้ จะเป็นเพียงผู้อาศัยหรือผู้เช่าก็ได้ โดยบอกให้ผู้ครอบครองที่ดินนั้น ตัดกิ่งไม้ที่รุกรล้ำเข้ามาในบริเวณบ้านบริเวณที่ดินของเรา ภายในเวลาที่กำหนดตามสมควรก่อนและเมื่อพ้นกำหนดเวลาที่บอกกล่าวแล้ว ผู้ครอบครองที่ดินที่ติดต่อนั้นไม่ตัดกิ่งไม้ที่ล้ำเข้ามา เจ้าของที่ดินที่กิ่งไม้ล้ำเข้ามาย่อมตัดกิ่งไม้นั้นได้ และสามารถเอาดอกเอาผลที่ติดมากับ กิ่งไม้นั้นไว้ได้ด้วย เพราะถือว่าเจ้าของต้นไม้ได้สละสิทธิในกิ่งไม้นั้นแล้ว แต่หากผู้ครอบครองที่ดินที่ต้นไม้ขึ้นอยู่ได้จัดการตัดกิ่งไม้ที่ล้ำเข้ามา ในที่ดินของเราเสียเองภายในเวลาที่กำหนด เราไม่มีสิทธิจะเอากิ่งไม้และดอกผลที่ติดกับกิ่งไม้นั้นไว้ กิ่งไม้และดอกผลนั้นย่อมเป็นสิทธิของเจ้าของต้นไม้ หากเจ้าของที่ดินที่ถูกกิ่งไม้รุกล้ำเข้ามาได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้นี้ ท่านเจ้าของที่ดินนั้นก็สามารถขจัดความเดือดร้อนรำคาญใจเกี่ยวกับกิ่งไม้และใบไม้ที่ไม่พึงปรารถนาไปได้ โดยถือว่าเป็นการใช้สิทธิของท่านโดยสุจริตแล้ว ไม่ต้องไปทะเลาะกับบ้านข้างเคียงให้เป็นทุกข์ใจไปเปล่าๆ แต่หากท่านกับบ้านข้างเคียงที่ดินไม้เขยื้อนกิ่งไม้ล้ำเข้ามาในบ้านเราที่ดินเรา ไม่เป็นมิตรกันหรือไม่คบหากันอยู่ก่อนแล้ว การที่จะไปบอกกล่าวให้เขาตัดกิ่งไม้ของเขาที่ล้ำมา ก็เกรงว่าจะมีเรื่อง จึงไม่บอกกล่าวให้เขาตัดตามที่มาตรา 1347 กำหนดไว้ ท่านเจ้าของที่ดินที่กิ่งไม้ล้ำเข้ามาก็ทำการตัดกิ่งไม้นั้น

เสียเองเลยทีเดียว ในกรณีนี้เป็นการไม่ปฏิบัติตามวิธีการและขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดให้ทำเพื่อได้สิทธิในกิ่งไม้และดอกผลที่รุกรล้ำเท่านั้น ยังไม่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต จึงไม่มีความผิดอาญาฐานทำให้เสียทรัพย์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1846/2500) และตามความเห็นของท่านศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ ได้กล่าวไว้ว่า “ไม่น่าจะเป็นละเมิดในทางแพ่ง เพราะมาตรา 1347 ได้อนุญาตให้ตัดกิ่งไม้ได้อยู่แล้ว เพียงแต่ให้บอกกล่าวก่อนเพื่อตัดและเอาไว้ได้ ซึ่งกรณีที่ไมบอกกล่าวก่อนตัดกิ่งไม้รุกล้ำ น่าจะมีผลเพียงทำให้กิ่งไม้และดอกผลที่รุกรล้ำมานั้นยังคงเป็นของเจ้าของต้นไม้อยู่ ผู้ที่ตัดกิ่งไม้จะเอาไว้ซึ่งกิ่งไม้และดอกผลนั้นไม่ได้”

กรณีที่กล่าวมานี้ให้สิทธิแก่เจ้าของที่ดินกระทำต่อกิ่งไม้และรากไม้ที่รุกรล้ำเข้ามาในที่ดินเท่านั้น ซึ่งถ้าเป็นรากไม้สามารถตัดได้เลยโดยไม่ต้องบอกกล่าวก่อน แต่ถ้าเป็นต้นไม้ทั้งต้นล้ำเข้ามาในที่ดินของเรา จะใช้มาตรา 1347 นี้คุ้มครองสิทธิของเราโดยการตัดต้นไม้ทั้งต้นไม่ได้ คงใช้สิทธิได้เพียงบอกกล่าวให้เจ้าของต้นไม้ที่นั้นรื้อถอนต้นไม้ออกไป โดยอาศัยหลักแห่งแดนกรรมสิทธิในที่ดินที่มีอยู่เหนือพื้นดินและลงลึกไปได้พื้นดิน ตามมาตรา 1335 ซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินย่อมมีสิทธิใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกผล ติดตามเอาคืน และขัดขวางมิให้ผู้อื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับที่ดินของตนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1336 เจ้าของที่ดินที่ถูกต้นไม้รุกรล้ำมาทั้งต้นจะตัดเสียเอง และเอาต้นไม้กับดอกผลนั้นไว้เสียเองตามมาตรา 1347 ไม่ได้ เพราะมาตรา 1347 ไม่ได้ให้อำนาจไว้

นอกจากนี้กฎหมายยังให้สิทธิแก่เจ้าของที่ดินที่จะได้สิทธิในดอกผลของกิ่งไม้ที่รุกรล้ำเข้ามาในที่ดินของตนอีกประการหนึ่ง คือกรณีกิ่งไม้ที่รุกรล้ำนั้นมีดอกผลอยู่ด้วย เช่นมีผลไม้อยู่ที่กิ่งที่ล้ำเข้ามานั้น ตราบใดที่ยังไม่ได้ตัดกิ่งไม้นั้นลง หากผลไม้ในกิ่งไม้นั้นสุกและหล่นมาเองตามธรรมชาติลงในที่ดินของเรา กฎหมายกำหนดให้ผลไม้ที่หล่นมานั้น เป็นสิทธิของ

ที่ดินเรา ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1348 บัญญัติไว้ว่า “ดอกผลแห่งต้นไม้ที่หล่นตามธรรมชาติลงในที่ดินติดต่อกับแปลงใด ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นดอกผลของที่ดินแปลงนั้น” ดังนั้นผลไม้หรือดอกไม้ที่ติดอยู่ที่กิ่งไม้ที่ล้ำเข้ามาในที่ดินเรา หล่นลงมาในที่ดินเราโดยธรรมชาติ ไม่ใช่เราไปสอยหรือเด็ดเอามาแล้ว ผลไม้หรือดอกไม้ที่ย่อมเป็นสิทธิของเรา เราสามารถเก็บเอาไว้ได้ ไม่เป็นการละเมิดสิทธิเจ้าของต้นไม้แต่อย่างใด

ตามที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งกฎหมายได้กำหนดรับรองและคุ้มครองการใช้สิทธิของบุคคลไว้ให้ มิให้เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข ดังนั้นผู้ที่ปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้านของตน ควรพึงระมัดระวังอย่าให้กิ่งไม้หรือรากไม้ของตนรุกราล้ำเข้าไปในเขตบ้านหรือที่ดินของผู้อื่น เพราะถือเป็นการใช้สิทธิเกินส่วน หากกิ่งไม้หรือรากไม้นั้นไปทำให้เกิดความเสียหายแก่บ้านเรือนหรือที่ดินที่ถูกกิ่งไม้รากไม้รุกราล้ำแล้ว ถือว่าเจ้าของต้นไม้จะละเมิดสิทธิของผู้อื่น ต้องชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” ดังนั้นเพื่อมิให้ต้องเสียเงินเสียทองโดยใช้เหตุ ผู้อยู่อาศัยในบ้านใด ที่ดินใด ซึ่งมีต้นไม้ขึ้นอยู่ ควรหมั่นตรวจตราอย่าให้กิ่งไม้รากไม้รุกราล้ำเข้าไปในเขตที่ดินหรือบ้านเรือนของผู้อื่นเป็นดีที่สุด แม้กฎหมายให้สิทธิแก่เจ้าของที่ดินที่ถูกกิ่งไม้รากไม้รุกราล้ำเข้ามา สามารถตัดเองได้ตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดให้ก็ตาม ก็เป็นการก่อให้เกิดภาระแก่ผู้อื่นที่มีใช้เป็นผู้ก่อเหตุแห่งการละเมิดสิทธิในการเป็นอยู่อย่างปกติสุขในเคหสถานของผู้อื่นนั้น จะต้องรับภาระมาบอกกล่าวและรอคอยให้พ้น กำหนดเวลา หากพ้นกำหนดเวลาแล้วบ้านข้างเคียงไม่ยอมตัดให้ ก็ต้องตัดเองโดยเสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง หากท่านเป็นเพื่อนบ้านที่ใช้สิทธิเกินส่วนและสร้างภาระให้แก่เพื่อนบ้านด้วยกันเช่นนี้ ท่านคงเหลือเพื่อนบ้านที่คบหากันเป็นมิตรได้น้อยลงทุกที เพราะท่านเป็นผู้ที่ไม่มีหลักสุจริตยึดถือไว้ประจำใจนั่นเอง ♦♦

บรรณานุกรม

- บัญญัติ สุชีวะ. กฎหมายลักษณะทรัพย์. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานครการพิมพ์. พ.ศ. 2528.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร. ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์. พ.ศ. 2526.
- สมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร. บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด. พ.ศ. 2542.